

МИХАЙЛО БУЖИНСЬКИЙ.

РЕВОЛЮЦІЙНІ ВІДОЗВИ В 1883 РОЦІ НА ПОЛТАВЩИНІ.

(За матеріалами полтавської Окружної Архівної Управи).

Відомостів про роботу різних революційних групувань у другій половині ХІХ ст. на Полтавщині збереглося мало, а тому цікава кожна справа, що освітлює ті чи інші моменти такої революційної роботи за цей час. Перед нами справа канцелярії полтавського губернатора за 1883 рік („Дело канцелярии полтавского губернатора, секр. стола, по описи № 43, „О прокламациях и заграничных сочинениях“, началось 8 марта 1883 г., кончилось 10 декабря 1883 г., на 79 листах“), яка подає відомості про розповсюдження в 1883 році на території б. Полтавської губернії революційних відозв та іншої нелегальної літератури.

5 березня в м. Ромні, у Нарочницького, робітника тютюнової фабрики Римаренка, поліція виявила: 1) 2 номери газети „Вперед“ (один із них—№ 12, 1875 р.), 2) брошуру „Четыре странника или Правда и Кривда“, 3) 2 номери газети „Народная Воля“, 4) „Воззвание к машинистам, помощникам их и кочегарам роменского депо“, 5) 4 друковані відозви „К братьям рабочим“, 6) 2 відозви „К интеллигенции“.

23 квітня в м. Полтаві, на базарі та по вулицях, виявлено 16 друкованих відозв українською мовою—„Люде добрі!“ Відозви ці надруковано, як значиться на них, в Петербурзі, в друкарні „Народной Партии“, 18 березня 1883 року, з зазначенням: „От социалистов-народных“.

6 травня виявлено 11 таких самих відозв, наклеєних по телеграфних стовпах та барканах, в селах Опішні та Заїченцях Зіньківського повіту.

7 травня 4 такі самі відозви знайдено на залізниці біля ст. Ганівка, Харк.-Микол. зал. („неизвестно кем положенные на полотне дороги около 4-х линейных будок и придавленные камушками“), та 2—між станціями Галещина й Потоки (також Харк.-Микол. зал.).

9 травня 1 таку саму відозву одержала пошта в тарасівській (Зіньк. пов.) Волосній Управі.

17 травня в м. Ромні на вулиці знайдено друковану російською мовою відозву „К Русскому Обществу“, з зазначенням: „С.-Петербург“ друкарня „Народной Партии“, 3 квітня 1883 року, „от социалистов-народников“.

23 травня в м. Ромні-ж таки виявлено 3 друковані відозви: 1) „К Русскому Обществу“ (таку саму як і 17 травня), 2) „К Русскому Народу“ (рос. мовою, С.-Петербург, друкарня „Народной партии“, 3 квітня 1883 р., „от социалистов-народников“), 3) „Люде добрі“ (таку як у м. Полтаві 23 IV).

24 травня в м. Ромні-ж таки знайдено на вулиці 2 відозви: 1) „К Русскому Обществу“ та 2) „К Русскому Народу“ (такі самі, як там же 23 травня).

24-го-ж таки травня також в м. Ромні виявлено в міському садку наклеяну на „ротонді“ відозву „Люде добрі“ (таку як там таки 23 IV).

24 травня в с. Василівці Миргородського повіту козак Шапак одержав поштою відозву „Люде добрі“ (таку саму, як у м. Полтаві 23 квітня).

17 червня в м. Полтаві вийнято з поштової скриньки відозву „Люде добрі“ (таку саму, як там таки 23 квітня).

21 вересня в с. Бакумівці Миргородського повіту знайдено „во дворе около сборной избы объявления возмутительнаго содержания: 1) „Слав-

ному козачеству войска Донского“, 2) „Честным мирянам, православным крестьянам и всему народу русскому“, 3) газета „Черно-рабочий листок“, № 5, з 5/X 1881 року.

10 грудня в м. Полтаві виявлено друковану відозву „Исполнительный Комитет украинскому народу“, з 30/VIII 1881 року, та газету „Черно-рабочий листок“ № 5, від 5/X 1881 року.

Такі дані про розповсюдження революційних відозв та газет у 1883 р. на Полтавщині подає нам згадана справа канцелярії полт. губернатора.

Всі відозви та газети, що їх конфісковувала поліція й надсилала до полтавського губернатора, він у свою чергу надсилав до полтавської губерської жандармської управи; при справі залишено тільки 3 примірники відозви „Люде добрі“ (їх найбільш конфісковано—38 прим.), точну копію з неї тут і подаємо:

Люде добрі!

Доки вы будете терпѣть, щоб васъ такъ обдералы та знущались надъ вами, якъ теперь. Паны зъ полупанкамы деруть, жиды деруть, царь черезъ становыхъ та справныхыкѣвъ „последню свытynu з калѣкы здѣймає“. Всѣ жыуть тѣкы вашымъ потомъ та кровью та шей знущакютця надъ вами. а вы все терпыте та сподѣаетесь, що царь вамъ поможе, та кажете: „давъ царь волю, дасть и землю“. Братці, не своєю охотою давъ царь волю, вінъ мусѣвъ це зробити, бо боявся бунтівъ народнихъ, що булы передъ волею; царь боявся, що народъ, якъ встане то добуде собі не тільки волю, а й землю; тоді паны, про которыхъ вінъ такъ дбає, мусѣлибъ зъ голоду пропасти. Въ Москві передъ волею царь сказавъ дворянамъ такъ: „краще, каже, подаруймо волю народові, ніжъ вінъ сылою йійі добуде“. Царь добре знавъ, що й вільный чоловікъ безъ землі все такы роботыме на панівъ такъ само, якъ крѣпакъ. тѣй ослобонывъ народъ, зоставившы землю у панівъ.

Люде добрі, не сподѣайтеся, щобъ і цей царь після коронування давъ землю; не дасть вінъ нічегісенько: цей царь ще більше свого батька тягне руку за панівъ, вінъ хоче всіхъ хозяйнівъ поробыты панськымы наймытамы. Братці, землю вы собі добудете тоді, якъ сылою одберете отъ панівъ, або тоді, якъ бунтамы своїмы налякаете царя такъ, що вінъ зъ переляку дасть все, що вы захочыте. Царь та паны дуже боятця народу,—воны знають, що народъ страшна сыла, колы розворушитця.

Гляньте, адаетця і не дуже побыто жыдѣвъ, а царь злякався, щобъ ще часомъ і панівъ не зачепыды. тѣй заборонывъ жыдамъ купувать та арендувать землю, абы тѣкы заспокойты народъ.

Люде добрі, прокыньтесь, годі вамъ спать! Покажѣть катамъ своїмъ, що воны иде не всю кровь высмокталы зъ народу, що народъ ще може постоять за себе. Освітѣте пожарамы всю Украйну та окропѣте йійі паньською кровью!

Згадайте своїхъ незабутнихъ предківъ—Гонту та Залѣзняка,—що мечемъ та вогнемъ выганялы панівъ та жыдѣвъ зъ Украйны, і цымъ здобулы собі вѣковішню славу!

Прыгадайте, братці, козацьку прыказку—або добуты, або дома не буты—та берѣтця за ножі, палѣте і бьйте немылосердно панівъ та царськихъ наймытѣвъ, бо тѣкы такымъ способомъ можно добыть собі землю і настоящу волю!

Отъ Соцыалыстѣвъ—народныкѣвъ.

С.-Петербургъ. 18 марта 1883 г. Типографія „Народной Партіи“.

Цікаво зазначити, що, як можна гадати, у звязку з цією відозвою в м. Пирятині та в м. Ромні з'явилися відозви з закликом до єврейського погрому в м. Пирятині—7 травня від імени якогось „Революціонного Комітета“—„во время предстоящей ярмарки жители г. Пирятинина должны перебить всех жидов и истребить их имущество“, до того-ж не зазначається причини для такого наказу „Революціонного Комітета“.

У м. Ромні 17 травня—відозва без жодного підпису, але тут уже як на причину вказується, що „мы христиане должны бросать родные края и идти жить в степи безлюдные, а жиды проклятые забирают землю, которая должна быть наша“.

Обидві відозви писано від руки, російською мовою, неграматично.